

pregledni znanstveni članek

UDK 640.4(497.4 Ljubljana):930.85
prejeto: 3. 7. 2002

Barbara Pešak Mikec

prof. zgodovine in sociologije, višja arhivistka, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni trg 27, SI-1000 Ljubljana

Nataša Budna Kodrič

univ. dipl. zgodovinarica, višja arhivistka, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni trg 27, SI-1000 Ljubljana

Ljubljanski hoteli do druge svetovne vojne

IZVLEČEK

Vsi hoteli so nastali iz gostiln. Hoteli 18. stoletja so bili manjši, manj razkošni kot v 20. stoletju. Najstarejši hotel v Ljubljani je bil Bidelmon na Ciril-Metodovem trgu (1736). V 18. stoletju sta bila hotela še Zlata zvezda na Wolfovi in Slon. Leta 1848 jih je bilo sedem, ob koncu 19. stoletja pet, leta 1907 deset, pred drugo svetovno vojno spet sedem. Danes je hotel z najdaljšo tradicijo Slon, poleg njega je Union edini izpred druge vojne, ki deluje še danes. Najbolj prestižen svojčas je bil Malič, za navadnejše goste Bavarski dvor, Union in Miklič sta bila ob svojem nastanku največičastnejša, cesarje sta gostila Bidelmon in Avstrijski dvor, naše slavne pesnike Avstrijski cesar, s Cankarjem pa je usodno povezan Štrukelj. Ljubljanski hoteli so bili pomembni tudi po svoji družbeni in reprezentančni vlogi.

KLJUČNE BESEDE

Ljubljana, hoteli, gosti

SUMMARY

THE LJUBLJANA HOTELS UNTIL WORLD WAR II

All hotels originated from inns. Hotels in the 18th century were smaller, less luxurious than those in the 20th century. The oldest hotel in Ljubljana was Bidelmon on Ciril-Metod Square (1736). There were two more hotels in the 18th century, Zlata zvezda in Wolfova street, and Slon. In 1848 there were seven hotels, at the end of the 19th century five, in 1907 ten, again seven before World War II. Today the hotel Slon is the one with longest tradition, Union is the only from before World War II that still exists. Most prestigious of its time was certainly Malič, for more ordinary guests Bavarski dvor; Union and Miklič were at their start the most splendid, Bidelmon and Avstrijski dvor hosted emperors, Avstrijski cesar hosted our famous poets, while Štrukelj is fatally connected with Cankar. The hotels of Ljubljana were also important for their social and representative role.

KEY WORDS

Ljubljana, hotels, guests

V srednjem veku so za prenočevanje popotnikov skrbele cehovske bratovščine, samostani in delno meščanski hospitali (špitali). Pozneje so prenočišča nudile tudi poštne postaje. Zunaj mest so imela poleg samostanov in hospicjev pomembno vlogo pri prenočevanju tujcev še župnišča. Tam so se duhovniki zaradi slabega finančnega stanja ukvarjali tudi s trgovino in obrtjo, med drugim s točenjem vina. Nekateri so imeli celo gostilne (taberne), združene s hlevi za konje tovornikov in drugih popotnikov. Bogate potnike – plemstvo in duhovščino – je v Ljubljani navadno čakal sprejem, pogostitev in prenočišče. V Dolničarjevi kroniki (1660-1718)¹ so omenjeni škofov dvorec, komenda, Gallenbergov, Stiški in Auerspergov dvorec, ki so gostili tuje odličnike. Redki so bili nastanjeni v gostiščih.

V začetku 17. stoletja je bilo določeno, da morajo tisti, ki hočejo točiti vino, tudi prenočevati tuje goste in se za to poskrbeti z vsem potrebnim. Tistemu pa, ki bi gosta odklonil, naj se točenje vina čim prej prepove.

Proti sredini 18. stoletja je promet skozi Kranjsko tako narasel, da je deželni glavar leta 1749 gostilničarjem naložil gradnjo lop in kolnic za vozove ter povečanje hlevov za konje. V Ljubljani je bilo tedaj 13 gostišč, ki so ustrezala normam za prenočevanje komerčnih voznikov. Najpomembnejši sta bili Pri belem konjičku (zum Weissen Rössel) in pri Slonu. Lastnik prvega je bil Nikolaj Merk, imelo pa je 3 sobe in hlev za 50 konj. V gostilni Slon Ferdinanda Mervica so prav tedaj gradili hlev za 80 konj.

Po mnenju oblasti, ki so bdele nad gostilnami, je bilo preveč navadnih in premalo takšnih za imenitnejše goste. Izkazalo se je namreč, da je kljub velikemu številu gostiln slabo poskrbljeno za prenočevanje in oskrbo potnikov. Vzrok je bil, kot navaja Dimitz, med drugim tudi ta, da imenitnejše gostilne niso bile oproščene vojaških nastanitvev, kar jim je očitno zniževalo nivo in niso bile primerne za odličnejše goste.² Pri urejanju tega problema je posredovala celo država in od ljubljanskega mestnega magistrata zahtevala, da preskrbi dovolj udobnih prenočišč za uradnike in popotnike.

Posledica je bila odprtje prvega ljubljanskega hotela Wilder Mann, po domače Bidelmona, na Glavnem trgu (danes Ciril-Methodov trg). Naslednja najstarejša hotela sta bila Slon in Zlata zvezda (Zum Goldenen Stern). Slon je bil starodavna gostilna, ki je postal hotel že v drugi polovici 18. stoletja. Zlata zvezda na tedanji Gledališki ulici (danes Wolfova) je bila znamenita gostilna od prve polovice 18. stoletja, najpozneje sredi 19. stoletja pa so jo šteli med hotele. Pred zgraditvijo Južne

železnice je bilo največ gostiln s prenočišči ob vpadnicah v mesto, ki so morale poskrbeti za ljudi in njihovo vprego.

Prvi hoteli so nastali v ožjem mestu, oziroma v njegovi bližini. Henrik Costa jih je leta 1848 naštel sedem: poleg omenjenih Slona, Zlate zvezde in Bidelmona še Stadt Wien (Maličev) in Pri Zlatem levu (Zum goldenen Löwen) na Dunajski, Pri avstrijskem dvoru (po domače Bahabirt) na današnjem Krekovem trgu ter Pri zvezdoglednici (zum Sternwarte) na Šentjakobskem trgu (danes Levstikov trg).

Po dograditvi Južne železnice, ki je začela spreminjati podobo Ljubljane pred 150 leti, se je težišče prometa premaknilo proti postaji. Zaživela je Kolodvorska ulica, kjer so nastale nove gostilne Južni kolodvor, Pri Tišlarju, nekaj pozneje je gostilna Frana Perlesa zrastle v hotel Južni kolodvor (Zum Sudbahnhof). Tudi na Dunajski cesti, kjer je bilo že do tedaj precej gostiln, kavarn pa tudi hotelov, so odprli še dva nova – Bavarski dvor in Evropo. Do leta 1885 je na Sv. Petra cesti (danes Trubarjeva) začel delovati hotel Pri avstrijskem cesarju (Kaiserbirt). Do konca 19. stoletja so med Miklošičevo in Sv. Petra cesto odprli še hotel Lloyd. Tako je bilo do začetka tega stoletja največ gostinskih lokalov v Šempetrskem (danes področje med Trubarjevo in Kolodvorsko ulico) in v Kapucinskem predmestju (na levem bregu Ljubljanice od Kongresnega trga, ob Dunajski in Miklošičevi cesti). Od starih hotelov so novo stoletje dočakali štirje: Slon, Malič, Južni kolodvor in Bavarski dvor. Avstrijski cesar in Virantova Zvezdoglednica sta postala gostilni, Evropa pa kavarna.

V prvem desetletju 20. stoletja so hoteli prenočili povprečno 79% vseh gostov v Ljubljani. Število hotelov je zraslo na deset, od tega so bili novi Ilirija, Grajzer, Štrukelj in Union. Kot hotel se je spet omenjal Avstrijski cesar. Gostiln s prenočišči je bilo tedaj dvanajst. Največ sob za prenočevanje (16) je imela gostilna Pri Tišlarju (danes Stari Tišler) na Kolodvorski. Njegov lastnik je bil Anton de Schiava, pred tem najemnik hotela Grajzer na Dunajski cesti (okrog 1907). Angela Češnovar je bila lastnica druge največje gostilne s prenočišči na Kolodvorski 33 (14 sob). Druge so imele manjše zmogljivosti, med eno in štirimi sobami.

Od hotelov sta imela največje kapacitete Union in Slon, oba hotela "prve vrste". Od leta 1909 je v to kategorijo spadal še novozgrajeni hotel Tivoli. Sicer so ljubljanske hotele delili v kategorije glede na zmogljivost prenočevanja "premožnega mednarodnega občinstva" (hoteli Union, Slon in Tivoli – I. kategorija, Lloyd – II. kategorija), "meščanskih slojev odnosno občinstva iz provincije" (poleg zgornjih še Malič, Štrukelj, Ilirija in Avstrijski cesar – II. in III. kategorija), Južni kolodvor je bil primeren za tujkajšnje in tuje goste, Bavarski dvor pa le za nižje

¹ Glej Steska, Dolničarjeva ljubljanska kronika.

² Glej Dimitz, Gasthauswesen in Laibach.

sloje. Vsi hoteli so bili primerni ne le za prenočevanje, ampak tudi za daljše bivanje ("preživljanje").

Nekaj pozneje je začel delovati še hotel Tratnik na Sv. Petra cesti. Od začetka tridesetih let se je imenoval Balkan.

Ob koncu dvajsetih let se je število ljubljanskih hotelov skrčilo na osem (prenehali so Ilirija, Grazer, Bavarski dvor in znameniti Maličev hotel). Avstrijski cesar se je po vojni nekaj časa imenoval hotel Wilson, nato pa Soča. Poleg Južnega kolodvora je zrastel veličasten hotel Miklič. V začetku tridesetih let je postala hotel tudi gostilna Kajfež na Florijanski ulici (Gornji trg).

Ljubljanski hoteli so bili pomembni tudi po svoji družbeni in reprezentančni vlogi. V njih so bivali vladarji, umetniki, v njih so ustanavljali politične stranke, prirejali politične in kulturne dogodke ob vseh pomembnih prelomnicah slovenske zgodovine, v njih so se zbirali, ustvarjali in tudi umirali pomembni Slovenci.

HOTEL WILDER MANN (BIDELMON)

Zaradi izboljšanih cestnih povezav se je v Ljubljani iz leta v leto večalo število tujcev, ki so iskali prenočišče. Razmere so vlado leta 1731 prisilile, da je izdala mestnemu magistratu ukaz, naj poskrbi za stanovanja potnikom in vojakom. Magistrat je takoj kupil nekaj gostiln, dve blizu Rotovža kupljeni hiši pa strnil v eno. Prva je gostilno v tej stavbi že leta 1732 vodila vdova Elizabeta Žibertova. Hotel je bil ustanovljen leta 1736 in je imel 10 sob. V letu 1742 je mesto stavbo prezidalo v sedanjo obliko. Za postavitev portala in okrasov pri oknih so zaposlili Ludovika Bombasio in kamnoseka Frančiška Grumnika. Da bi polepšali pročelje, so pri mestnemu slikarju Ivanu Zupančiču naročili sliko Herkula – divjega moža, ki so jo nato obesili desno od vhoda, na prostoru med prvim in drugim nadstropjem.

Hotel je bil namenjen predvsem potujoči gospodi. Zaradi velikega pretoka vojske je bil največkrat polno zaseden z vojaki, tako da se je morala gospoda večkrat zadovoljiti s slabšimi prenočišči ali pa prenočiti kar v predmestjih v manj uglednih gostilnah. Prepogosto se je tudi dogajalo, da so si posamezni zasebniki najeli po več sob skupaj in v njih bivali dalj časa, tudi po pol leta in več. Magistrat je zato celotno prvo nadstropje leta 1734 oddal gostilničarju Michaelu Machu in ženi Neži, ki sta imela prej v najemu le en "obok". Hiša pa je bila kljub temu še vedno polna stalnih gostov. Končno se je zaradi nevzdržnega stanja leta 1754 pritožil poštni upravitelj Franc Johann Amigoni in dosegel, da je magistrat proti zmerni zakupnini oddal gostilničarju še drugo nadstropje.

Razmere se kljub vsem ukrepom niso izboljšale in magistrat je leta 1770 hotel prodal Janezu Vidicu.

Ta je gostil kar nekaj pomembnih gostov, med njimi dvakrat cesarja Jožefa II. in sicer v letih 1784 in 1788, leta 1790 pa tudi cesarja Leopolda II. Kasneje je v hotelu prenočil tudi nadvojvoda Karl iz Tirolske (Karl aus Tirol), ki je 17. februarja 1797 v teh krajih organiziral črno vojsko. Leta 1782 je hotel prevzela Vidicova vdova Marija Elizabeta, sledili so ji 1790 Luka Marinič, 1795 Janez Rechler in 1798 Ferdinand in Frančiška Anpeck. Slednja je upravljala hotel vse do leta 1819, ko jo je nasledil Janez Jurij Kraxner.

Leta 1821 je hotel kupila Elizabeta Mrak. Ta odlična hotelirka je vodila posle dolgih 40 let in pod njenim vodstvom je hotel slovel zunaj in znotraj Avstrije, obiskovali pa so ga tudi zelo visoki gostje: 1842 nadvojvoda Franc Karel, 1844 nadvojvoda Johann, ki je hotel pozneje še večkrat obiskal, 1845 nadvojvoda Franc Jožef I. z bratoma Ferdinandom Maxom in Karlom Ludvikom. Po smrti Elizabete Mrak je leta 1861 hotel podedovala njena hči Ana, ki ga je prav tako uspešno vodila še sedem let, nato pa hotel opustila in hišo leta 1868 prodala ljubljanskemu trgovcu Matiji Gregoriču.³

Stavba, v kateri je domoval prvi ljubljanski hotel, stoji v neposredni bližini Robbovega vodnjaka in nosi naslov Ciril-Methodov trg 21. V priltičju so lokali, v nadstropjih pa stanovalci in skladišča Zgodovinskega arhiva Ljubljana.

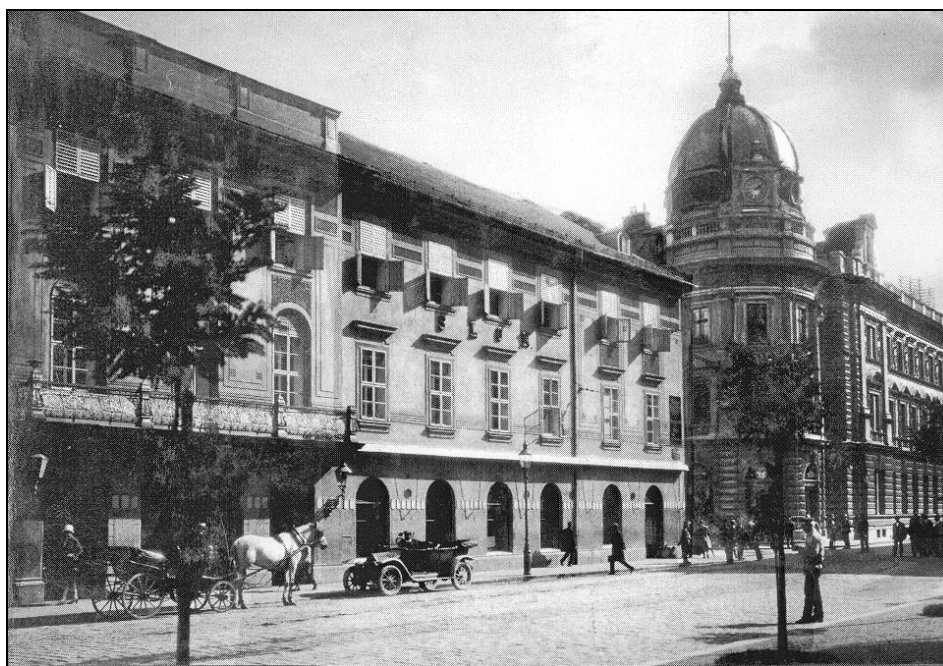
HOTEL SLON (PRI MOKARJU, ELEFANT, MISBABA)

Pripovedka o izvoru imena hotela sega v 16. stoletje. Leta 1552 naj bi bil namreč v spremstvu nadvojvode Maksimiljana na poti skozi naše kraje korakal slon, ki je vsepovsod vzbujal neznansko začudenje. Po naporni poti naj bi počival tam, kjer danes stoji hotel Slon. To pa seveda ni bil edini slon v zgodovini hotela, ki so ga do konca 19. stoletja imenovali "Pri Mocarju". Okrog leta 1818 so namreč tu Ljubljančanom ponovno razkazovali slona, ki mu je bilo ime Misbaba. To ime se je oprijelo tudi gostilne in ji ostalo približno do srede preteklega stoletja.⁴

Posest, na kateri je skoraj stoletje kasneje zrastel hotel Slon, je spomladi 1765 kupil Ferdinand Mrvec z ženo Jero in v njej začel krčmarsko obrt. Osem let kasneje je hišo kupil Andrej Malič, po njegovi smrti dobro leto kasneje pa je prešla v last njegove vdove Jere. Ko se je leta 1785 poročila Jerina hčerka Jožefa Malič z gostilničarjem Jožefom Savinškom, je mati z ženitno pogodbo hotel odstopila zetu. Savinškova rodbina je tu gospodarila do

³ ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, III. del; Radics, *Alte häuser in Laibach*, str. 56-63; Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 35.

⁴ Radics, *Alte häuser in Laibach*, tretja serija, str. 1-11; Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 35.

Hotel Slon leta 1931, fotografija. (Zgodovinski arhiv Ljubljana, Fototeka POZ II/5, št. 16)

leta 1822, ko je hotel na dražbi kupil Blaž Zalokar. Njegovi dediči so ga leta 1853 prodali Jožefu Zalarju. Ta ga je v letih 1856-1858 temeljito prenovil in dvignil za eno nadstropje. Že leta 1853 je hotel gostom nudil javne kopeli in fotografski atelje, ki ga je odprl lastnikov sin Josip Zalar ml.⁵ Poleg tega so leta 1860 v pritličju odprli tudi kavarno. V zakup jo je vzel Anton Gnezda, izkušen kavarnar, ki je imel pred tem v najemu kavarno na Mestnem trgu. V hotelu je bil 20. oktobra 1861 ustanovni občni zbor Narodne čitalnice, ki je do leta 1863 gostovala v sobah prvega nadstropja.⁶

Leta 1876 je podjetni Anton Gnezda kupil celoten hotel in vanj veliko investiral. Šest let kasneje ga je prevzela vdova Josipina Gnezda. Leta 1885 "komfortno opremljen, povsem obnovljen hotel" omenja vodnik po Kranjski. Prav posebej pa so opisane tudi vedno bolj znane hotelske kopeli, ki so jih ponujali gostom. Lahko so izbirali med milnimi, parnimi, blatnimi, solnimi, žveplenimi, smrekovimi in zeliščnimi kopelmi. Gospodje so si parne kopeli za 70 krajcarjev lahko privoščili dnevno do 13. ure, medtem ko so jih imele gospe na

razpolago samo ob torkih in petkih od 13. do 16. ure. Ločene parne kopeli je bilo treba naročiti eno uro prej, možen pa je bil celo abonma. Železoblatna kura z močvirsko prstjo iz Ljubljanskega barja je bila zelo priljubljena, saj naj bi bilo njeno zdravilno delovanje enako kot tisto v bolj znanih Franciškovich toplicah na Češkem (Franzensbad – Františkovy Lazne). Zdravila naj bi različne ženske bolezni, slabokrvnost, bledico in bolezenske motnje ženskih rodil, koristila pa naj bi tudi pri revmi, putiki in osteoporozi, kar naj bi potrdil tudi znani ljubljanski zdravnik in vladni svetnik prof. Valenta pl. Marchturn.⁷

Vodnik po Kranjski omenja, da je imel hotel 1885. leta 56 udobno opremljenih sob, po potresu pa že 60, več salonov, jedilnico in kavarno. Število sob je kmalu naraslo na 90, leta 1928 že na več kot 100. Za prevažanje hotelskih gostov s kolodvora in nazaj je imel celo lasten omnibus in hotelske kočije. Hotel je gostil tudi sestanke raznih društev in klubov, nekajkrat celo člane B'nei Ziona – avstrijskega društva za kolonizacijo Palestine in Sirije.⁸

Najemnik restavracije je bil do leta 1892 Johann Hafner, za njim Johann Mayer in Gabrijel Fröhlich. Kot začasni najemnik je nato vskočil zastopnik vrhniške pivovarne Franc Hoellrl, že maja 1902 pa ga je nadomestil Karl Otto Schmidt, prej najemnik hotela Slon v Celju.⁹

⁵ Kot omenja Radics, je bil Josip Zalar ml. poliglot, saj je poleg slovenščine obvladal tudi francoščino, nemščino, italijanščino in angleščino. Slovel je tudi kot izjemen kaligraf. Njegov Krst pri Savici, ki ga je kaligrafiral za londonsko svetovno razstavo, je bil baje umetniško delo. Umrl je 16. avgusta 1882 star 39 let v mestni ubožnici. Zaradi pijače je zapravlil vse premoženje, pokopala pa ga je jetika.

⁶ Radics, *Alte häuser in Laibach*, tretja serija, str. 1-11; Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 35; ZAL, Fabjančič: *Knjiga hiš*, V. del; Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 67.

⁷ Radics, *Führer durch Krain*, str. 23-24.

⁸ Prav tam; Habič, *Prestolnica Ljubljana nekoč in danes*, str. 180; ZAL, LJU 489, fasc. 1386, 1389, 1392, 1393.

⁹ *Adressbuch für Laibach* 1900, str. 168; ZAL, LJU 489, fasc. 1122, 1125, 1128, 1491.

Po smrti Josipine Gnezda so dediči¹⁰ leta 1917 hotel prodali Antonu Koritniku in Matiji Hedžetu. Leto kasneje je hotel povečal ponudbo z brivnico za goste, ki jo je v bivši portirski sobi levo od glavnega vhoda uredil Rudolf Jurman. Oktobra 1931 je hotel prevzel Anton Koritnik, ga čez šest let do tal porušil in na njegovem mestu po načrtih arhitekta Stanislava Rohrmana pozidal novega.¹¹

Stari hotel je stal na mestu, kjer še danes stoji hotel z imenom Slon. Že od nekdanjega omejujejo tri ulice, ki so skozi stoletja spreminjale imena, danes pa so to Čopova, Nazorjeva in Slovenska.

HOTEL PRI ZLATI ZVEZDI (ZUM GOLDENEN STERN)

Gostilničarsko obrt v tej hiši naj bi začel že Janez Jurij Sartorij, ki je bil lastnik gostilne v letih 1731-1739. Po nekaterih virih naj bi se gostilna imenovala "zum Goldenen Stern" že v njegovem obdobju.¹²

Januarja 1784 je posest kupil krčmar Anton Sebbich, znan kot "Sternwirth" in njegova žena Marija. Sebbichova rodbina je imela gostilno v lasti do leta 1805, ko jo je prevzela Dežmanova rodbina, v katero se je primožila vdova Marija Sebbich. Po njeni smrti je 1831 hišo prevzel vdovec Valentin Dežman. Avgusta 1846 je hišo na dražbi kupil Benjamin Pichler in jo na novo pozidal.¹³ Leta 1848 so jo prištevali med ljubljanske hotele, kdaj je prenehala z delovanjem ni znano. Zagotovo je ni več že leta 1856, saj se v tem času na istem naslovu že pojavlja žganjarna Pihlerjev kevder.

S hotelom Zlata zvezda je povezana tudi zgodba o prvem plapolanju slovenske trobojnice v Ljubljani v začetku aprila 1848. Tedaj so na gradu izobesili frankfurtsko črnordečezlato zastavo, kar je spodbudilo Lovra Tomana, da je zvečer skupaj s prijatelji v hotel vkorakal s slovensko zastavo v roki. Zbrana družba, med njimi tudi narodni gardisti, so umolknili, medtem ko je Toman glasno obžaloval sramoto, ki jo je Ljubljana storila svojemu narodu. "Slovenci nismo Nemci", naj bi poudarjal, "in tista sramotna cunjica mora zginiti z grajskega stolpa, kjer sme vihrti edinole slovenska zastava". Še tisto noč naj bi vihar odnesel nemško zastavo z gradu.¹⁴

Hotel je stal v Wolfovi ulici na mestu, kjer je danes knjigarna Novak.

HOTEL STADT WIEN (MALIČ)

V Gallovi ulici (danes Slovenska cesta) je bila v letu 1757 odprta gostilna z vinsko trgovino, katere lastnik je bil Andrej Malič z ženo Uršulo. Po drugi poroki, tokrat z Jero, je Malič v bližini dokupil še dve hiši, med njima tudi predhodnico poznejšega hotela Slon. Leta 1774 je umrl na trgovskem potovanju v Krškem, vse premoženje pa je podedovala vdova Jera s petimi otroki. Ker je bila zelo podjetna ženska, ga je še pomnožila. Med drugim je leta 1776 kupila staro Peerovo posestvo z obsežnimi vrtovi na vogalu tedanje Gallove ulice (približno tam, kjer je danes stavba Name). Na mestu pogorišča je dala v zadnjem desetletju 18. stoletja sezidati novo enonadstropno hišo, ki jo je združila s staro hišo, kupljeno leta 1757, v celoto. Jera je umrla leta 1799 in celotno premoženje je podedoval njen sin France Andrej. Gostilno je iz stare, leta 1757 kupljene hiše, preselil v novozgrajeno enonadstropno hišo na vogalu Gallove ulice.¹⁵

V štiridesetih letih 19. stoletja je kot edini dedič ob očetovi smrti prevzel zapuščino Andrej Jožef Malič, ki se je vse do svoje smrti leta 1882 aktivno ukvarjal z gostinsko obrtjo. Staro gostišče "Pri Maliču" je spremenil v hotel "Stadt Wien". Stavbi je nadzidal eno nadstropje in jo povzdignil v hotel, ki je z 11 okni gledal na današnjo Slovensko, s 13 okni pa na današnjo Cankarjevo ulico. Zaradi tedanjega prometa so ob stavbi stala tudi mogočna gospodarska poslopja in obokani hlevi. Odlična hotelska restavracija, za katero je v tistem času skrbel Teodor Lausch, je slovela daleč naokrog. V steklenem salonu z bralno sobo in na vrtu se je poleti zadrževala boljša družba iz Ljubljane in dežele.¹⁶

Ena od bolj znanih gostij hotela je bila soproga Napoleona I. Marija Luiza. V začetku septembra 1843 je za dvodnevno bivanje v hotelu Andreju Maliču plačala 157 goldinarjev 30 krajcarjev. Za stanovanje (19 sob) je odštela 60 goldinarjev, za sveče in nočno razsvetljavo 14 goldinarjev 40 krajcarjev, za kosilo in kruh 58 goldinarjev, za zajtrk in črno kavo 8 goldinarjev, za vino 15 goldinarjev 20 krajcarjev in za papir in perilo 1 goldinar 30 krajcarjev. V novembru 1847, ob njenem naslednjem obisku v Ljubljani, je njen vrhovni dvorni mojster grof Bombelles Andreju Maliču pisмено naročil, naj pripravi preprost obed, pri pripravljanju jedi naj ne uporabi čebule, česna, drobnjaka, pomaranč in limon, v juho pa naj ne dodaja sira.¹⁷

Leta 1873 je Andrej Malič hotel prodal Kranjski stavbni družbi. V njenem imenu ga je vodil Janez Šunko, kasneje Jozef in Henrik Trinker, Henrik

¹⁰ Dediči so bili njeni otroci Johanna Gerstner, poročena s profesorjem v Ljubljani, Hermina Rudež(sch), poročena z notarjem v Radovljici, Max Gnezda, primarij na Dunaju, in Anton Gnezda, privatnik v Ljubljani – Zemljiška knjiga, k. o. Ajdovščina, vl. 88.

¹¹ Zemljiška knjiga, k. o. Ajdovščina, vl. 88; ZAL, LJU 489, fasc. 1773, 1919.

¹² Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 34.

¹³ ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, V. del.

¹⁴ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 34.

¹⁵ Andrejka, *Trgovska zgodovina Schellenburgove ulice v Ljubljani*, str. 24-33.

¹⁶ Prav tam; Radics, *Führer durch Krain*, str. 23.

¹⁷ Levec, Cesarica Marija Luiza, str. 264.

*Hotel Zur Stadt Wien (Malič), zloženska Ljubljana – Panorama, okrog leta 1900.
(Original last Zmaga Tančiča)*

Höselmayr in Karl Kaiser.¹⁸ V tem času je bil v stavbi tudi sedež ljubljanske sekcije Zveze avstrijskih gostinskih uslužbencev. Kranjska stavbna družba je hotel uspešno vodila do leta 1906, ko ga je opustila in obdržala samo restavracijo, ki je v pritličju in kasneje tudi v kletnih prostorih obratovala do leta 1919.¹⁹ Vodila jo je Antonija Eder, žena najemnika kazinske restavracije, kasneje Marija Petrič in Matija Kögl.²⁰

Hišo je julija 1908 kupilo podjetje Degenghi & comp., oktobra 1913 je kot lastnik zapisan Milan Degenghi. Sledili so si tudi novi najemniki Ludvik Haidinger, Marija Petrič, Ivan Triplat in Stanislav Jesenko.²¹

Degenghi je stavbo marca 1916 prodal Jadranski banki.²² Leta 1938 je bila hiša porušena. Danes približno na istem mestu stoji veleblagovnica Nama.

HOTEL PRI ZLATEM LEVU (ZUM GOLDENEN LÖVEN)

Hotel Pri zlatem levu je imel prostore v Fröhlichovi hiši ob današnji Slovenski cesti. Hišni sklop je nosil številke 5, 7 in 9 in je imel skozi stoletja različne gospodarje. Na št. 9 je bila do leta 1828 državna mitnica, drugi dve hiši pa sta bili že 1787 v lasti Jere Malič. Leta 1800 se v obeh hišah kot krčmar omenja Andrej Malič, že dve leti za tem pa ju je prodal. Hišo s št. 5 je kupila rodbina Kavnc (Kanz), ki jo je leta 1827 tudi prodala Andreju Fröhlichu. Ta je v njej odprl hotel Zlati lev, ki se je kaj kmalu uveljavil v sklopu ljubljanskih hotelov. Maja 1841 je hotel prešel v roke Antona Fröhlicha, ki je v letu 1853 dokupil tudi drugi dve hiši, tako da se je v njegovi lasti nahajal cel sklop hiš.²³ Pomembnejša od teh dveh hiš je bila vsekakor prva s številko 7, saj se v njej krčmarska tradicija ni nikoli prekinila. Po Andreju Maliču so v njej krčmarili Miklavž Šusters do leta 1805, Jurij Čurn do leta 1828, Katarina Colner do leta 1833 in Anton Dolničar do 1853. Hotel je verjetno ukinil Andrejev naslednik Anton Fröhlich.

Hotel Zlati lev je bil med drugim tudi "prvo gnezdo" Južnega Sokola, ki je bil ustanovljen leta 1862. Že kmalu po ustanovitvi so njegovi odborniki najeli telovadišče pri Fröhlichu, kjer so telo-

¹⁸ *Adressbuch für Laibach* 1900, str. 168; ZAL, LJU 489, fasc. 989, 990, 1129.

¹⁹ Andrejka, *Trgovska zgodovina Schellenburgove ulice v Ljubljani*, str. 24-33; ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, V. del; ZAL, LJU 489, fasc. 1760.

²⁰ Hribarjev najnovejši Splošni naslovnik uradov...; Lapajne, *Naslovna knjiga in zaznamek trgovin*, str. 137; Ludwig, *Deutcher kalender für Krain*; ZAL, LJU 489, fasc. 1496, 1497.

²¹ ZAL, LJU 489, fasc. 1761, 1762, 1769, 1765.

²² ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, V. del.

²³ Prav tam.

*Hotel Zum Österreichischen Hof (pri Avstrijskem dvoru), risba.
(Heinrich Costa: Reiseerinerungen aus Krain, 1848)*

vadili ob ponedeljkih, četrtek in petkih. Južni Sokol je imel v začetku 70 članov in ti so se po vadbi zbirali pri Zlatem levu ter se zabavali s petjem, deklamacijami in godbo.²⁴

Stavba je podrtá, na njenem mestu je zráslo novo poslopje, v katerem je danes Ministrstvo za notranje zadeve.

HOTEL AVSTRIJSKI DVOR (ÖSTERREICHER HOF, BAHABIRT)

Hišo, še danes znano pod imenom Mahrova hiša, zgrajeno v začetku 19. stoletja, je leta 1834 kupil Vincencij Jak. Spremenil jo je v cvetočo gostilno, ki ni v ničemer zaostajala za tedaj najboljšo Maličevo. Po njegovi smrti leta 1838 je takrat že hotel prevzel njegov 19-letni sin Avgust Jak.²⁵

Hotel je prenočeval mnogo slavnih gostov. Leta 1847 je tu bival znani naravoslovec in direktor zvezdarne v Pragi Karl Kreil, ki je v sklopu svojih potovanj obiskal tudi Kranjsko in celo izmeril nadmorsko višino drugega nadstropja hotela – 303,26 m, na kar je dolgo opozarjala spominska plošča. Dne 30. marca 1848 so v hotelu doživeli

celo rojstvo kasnejšega dolgoletnega prestolonaslednika Španije Don Carlosa (s polnim imenom Maria Dolorosa Johann Isidor Josef Franz von Assisi Quirinus Anton Michael Gabriel Raphael), sina prestolonaslednika dona Johanna Karla Marie Isidora von Bourbon und Braganza in njegove žene Marie Beatrix Anne Franziske, španske prestolonaslednice in avstrijske nadvojvodinje. Malčka je krstil tedanji ljubljanski knezoškof Anton Alois Wolf in ga tudi vpisal v krstno knjigo.²⁶

V letu 1848 se je med gosti hotela pojavil srbski knez Miloš Obrenović, maja 1850 pa je tu na svoji prvi poti v Italijo prenočil cesar Franc Jožef I. Z njim je pripotoval tudi maršal grof Radetzky, ki je zaradi slabega zdravja ostal v hotelu, medtem ko je cesar odpotoval proti Trstu. Kljub svoji bolezni je maršal sprejemal v avdienco mestne veljake. Tako je v dnevnik Henrika Coste, ki mu je izročil izvod svojih "Popotnih spominov" (Reiseerinerungen), zapisal: "Dankbar verehrt die gütige Aufnahme²⁷ 14. 5. 1850, Radetzky F. M.". Med sedemdnevni bivanjem v Ljubljani se je večkrat slikal (takrat dagerotipija) in eno od slik poklonil ženi g. Jaka. Radetzky je zapustil mesto 16. maja 1850 s kar najlepšimi vtisi, saj mu je večer pred

²⁴ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 37; ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, V. del.

²⁵ Prav tam, str. 17 in 37.

²⁶ Radics, *Alte häuser in Laibach*.

²⁷ Hvala za prijazen sprejem.

odhodom podoknico zaigrala godba Narodne garde. Dogodek je spremljalo ogromno ljudi, ki so zasedli ves prostor ob hotelu in mu na koncu skupaj z godbo zapeli zdravljico.²⁸

Hotel je spejemal goste do leta 1855, ko ga je kupil znani ljubljanski trgovski učitelj, nekdanji cesarski svetnik Ferdinand Mahr, ga dozidal in razširil ter vanj preselil trgovsko šolo.²⁹

Stavba še stoji in nosi naslov Krekov trg 10.

HOTEL PRI ZVEZDOGLEDNICI (VIRANT, ZUR STERNWARTE)

Ime Pri zvezdoglednici – Zur Sternwarte je gostilna dobila v spomin na "zvezdarno", stavbo za matematične in zvezdoslovne študije, ki jo je Gabrijel Gruber, sezidal med letoma 1775 in 1781. Leta 1840 je stari zvezdoglednici tedanji lastnik Anton Virant dodal obširen prizidek in v njem odprl gostilno s prenočišči. Oktobra 1844 je gostilno prevzela Marija Virant. Kmalu potem, ko so gostilni dodali kavarno, se je dvignila med ljubljanske hotele. V letu 1856 se je kot najemnik pojavil Tomo Kavčič.³⁰ Dokler je zboroval v nekdanji Reduti kranjski deželni zbor, je bilo pri Virantu zbirališče slovenskih poslancev. Filharmonično društvo je okrog 1860 tu priredilo koncert. Avgusta 1878 je stavba prešla v last Oskarja, Antona in Marije Polley, poročene Macale (verjetno otrok vnovič poročene Marije Virant). Junija 1880 jo je kupila Marija Lenče, pet let kasneje se ob hotelu omenjata velik vrt in kegljišče. Oktobra 1887 je bila lastnica stavbe Kranjska hranilnica.³¹

Leta 1898 se v Fišerjevem vodniku za Ljubljano Zvezdoglednica ne pojavlja več med hoteli, temveč je omenjena kot boljša gostilna za prehodne goste. Ime "hotel" pa se je za stavbo očitno še vedno ohranilo. Leta 1901 naj bi namreč v "hotelu Wirant" imelo sestanek društvo kranjskih tapehtarjev in preprogarjev. Leta 1899 je bil v hotelu ustanovni sestanek Jugoslovanske socialnodemokratske stranke.³²

Hiša, v kateri je nekdanj deloval hotel, je prizidek Gruberjeve palače, v njem pa so depoji Arhiva Republike Slovenije.

HOTEL PRI JUŽNEM KOLODVORU (ZUM SÜDBAHNHOF) HOTEL MIKLIČ (METROPOL)

Na mestu levega krila današnjega Trgovsko poslovnega centra Metropol – nasproti glavnega kolodvora je od leta 1860 stala gostilna Zum

Mohren, last Frana Perlesa. Gostilna se je čez leta preimenovala v hotel Zum Südbahnhof – Pri Južnem kolodvoru. Po smrti Frana Perlesa je hotel z restavracijo in čudovitim vrtom podedovala njegova vdova Josipina, ki se kot lastnica omenja že leta 1891. V tem ali pa v naslednjem letu se je poročila z Antonom Putrichom, posestnikom in vinogradnikom v krškem in litijemskem okraju ter trgovcem s stroji. Gostinske prostore sta dala v najem Janezu Fritzerju. Hotel je bil v tem času eno od priljubljenih zbirališč višjih državnih uradnikov in uslužbencev. V njem so večkrat gostili društva železniških in odvetniških in notarskih uradnikov, delovodij, nekajkrat tudi učiteljsko društvo.³³

Maja 1901 je hotel vzel v najem Josip Lorber z ženo Alojzijo, ki je skrbela za kuhinjo, sledil mu je Ivan Kotnik, za njim Josip Schrey in Alfred Seidel, leta 1911 pa Leopoldina Stelzer.³⁴

Leta 1913 je hotel in del zemljišča v njegovi bližini kupil vinski trgovec Fran Miklič. Lastnik gostilniške koncesije je bil še vedno Anton Putrich. Leta 1915 jo je oddal v najem Ivanu Friedlu, ki je bil čez dve leti vpoklican v vojsko in ga je nadomestila žena Josipina. Leta 1919 se je kot najemnik pojavil izkušeni gostinec Madžar Ljudevit Haidinger, novembra 1921 pa je zakup Putrichove koncesije v lastni hiši prevzel Fran Miklič.³⁵

V tem času so morali gostilničarji vrata svojih lokalov zapreti že ob 23. uri, kar pa ni bilo všeč ne njim ne njihovim gostom. Do prve svetovne vojne je bil namreč obratovalni čas gostiln bolj liberalen, odprte so bile lahko do polnoči, kavarne celo do 2. ure zjutraj. Med prvo svetovno vojno je skušala oblast s skrajšanjem obratovalnega časa preprečiti pijančevanje in preprodajo, ki sta jo povzročila brezvolja in razvrednoten denar. A razmere so se po koncu vojne spremenile, povečalo se je tudi število potniških vlakov, ki so v nočnih urah prihajali na kolodvor. Vlak iz Maribora in Zagreba je tako prišel v Ljubljano ob 22.15, iz Trsta ob 22.44, Beograda 23.16, Gorenjske 21.50, ob nedeljah in praznikih celo ob 23.20. To je povzročalo nejevoljo pri potnikih. Kot je zatrjeval Miklič, je imel zaradi tega "dostikrat povsem neprijetna in nepotrebna prerokanja z gosti, ki so silili v hotel in v restavracijo, mi pa smo jim morali ravno pred nosom zapirati". Podaljšanje obratovalnega časa naj bi bilo po njegovem tudi "v interesu potujočega občinstva, posebno tudi v povzdigo tujskega prometa, ker tujci so se kaj neugodno izražali o gostoljubnosti v Ljubljani, če sem prihajajočim ob 23. uri odklonil jedila in krepčila ter jih izgnal

²⁸ Radics, *Alte häuser in Laibach*.

²⁹ ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, III. del.

³⁰ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 23.

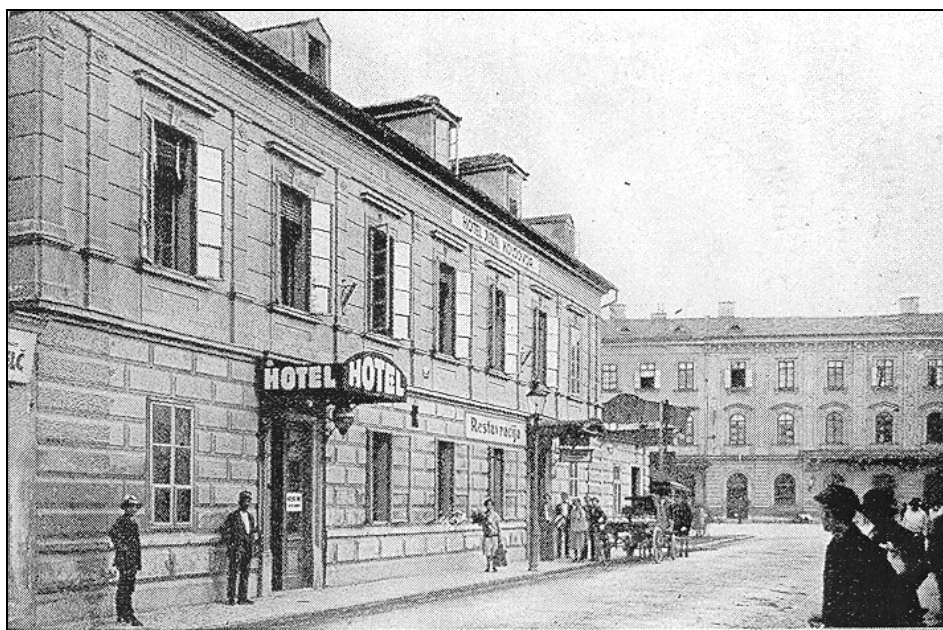
³¹ ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, I. del.

³² ZAL, LJU 489, fasc. 1385, 1394.

³³ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 25; ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, IV. del; ZAL, LJU 489, fasc. 1122, 1128, 1386, 1389, 1390, 1391, 1393, 1490.

³⁴ *Hribarjev najnovejši Splošni naslovnik uradov*, str. 102; ZAL, LJU 489, fasc. 1494, 1496, 1767.

³⁵ ZAL, LJU 489, fasc. 1767, 1769, 1771, 1917.

Hotel Južni kolodvor, razglednica, okrog leta 1925. (Original last Zmaga Tančiča)

Hotel Miklič, razglednica, okrog leta 1929. (Original last Zmaga Tančiča)

brezobzirno ob 23. uri radi mi preteče kazni iz restavracije – v mrzlo noč ali deževno vreme". Po posredovanju Zadruga gostilničarjev, krčmarjev, kavarnarjev, žganjetočev in izkuharjev v Ljubljani so leta 1925 podaljšali obratovalni čas gostiln na enakega, kot je bil pred vojno.³⁶

Miklič je na novo pridobljenem zemljišču nasproti glavnega kolodvora leta 1928 začel graditi

veličasten hotel, ki ga je poimenoval – Miklič. Do leta 1936 je postal eden največjih v takratni Jugoslaviji in se že skoraj štiri leta ponašal z novim imenom – hotel Metropol. Gostom je bilo na razpolago 164 sob z 250 posteljami, kavarna, klubski prostori, dvorana, terasa na strehi, kegljišče in restavracija z vrtom. Zaradi lokacije so pred hotelom postavili celo bencinsko črpalko.³⁷

³⁶ ZAL, LJU 489, fasc. 1923, 1924.

³⁷ Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 138; Habič, *Prestolnica Ljubljana nekoč in danes*, str. 215.

*Hotel Miklič z novim krilom in novim imenom – Metropol, razglednica, okrog leta 1932.
(Original last Zmaga Tančiča)*

*Drugič povečani hotel Metropol – Miklič, razglednica, okrog leta 1936.
(Original last Zmaga Tančiča)*

HOTEL BAVARSKI DVOR (BAIERISCHER HOF)

Hotel Bavarski dvor je ime verjetno dobil v čast avstrijske cesarice Elizabete, ki je bila doma z bavarskega dvora. Poslopje, ki je stalo ob Dunajski cesti, je leta 1851 zgradil Henrik Stadler. V zgodovini hotela je leta 1857 zapisana smrt Jožefa Resslera, izumitelja ladijskega vijaka, ki je tu umrl na

službeni poti skozi Ljubljano. Stadler je imel hotel v lasti nekaj več kot pet let, nato pa ga je prodal Lambertu Karlu Lukmanu. V sedemdesetih letih se je Lukmanova hči Amalija poročila z Ivanom Vilharjem, trgovcem in užitninskim zakupnikom iz Planine na Notranjskem. Skupaj sta leta 1876 postala lastnika hotela. Kot vsak hotelir sta imela pravico do sprejemanja tujih gostov in nudenja prenočišč, za kar sta vodila tudi po zakonu predpisano

Hotel Bavarski dvor, razglednica, okrog leta 1900. (Original last Zmaga Tančiča)

knjigo gostov. Imela sta omnibus, ki sta ga ob prihodu potniških vlakov na Južni kolodvor pošiljala po goste. Z omnibusom so z vlaka do poščne stavbe prevažali tudi pošto.³⁸

Leta 1887 je hotel z restavracijo vzel v zakup Johann Kosar, po njegovi smrti leta 1896 pa je najem prevzel Viktor Peče.³⁹

Od leta 1901 je bilo pred hotelom postajališče cestne železnice, ki je južni kolodvor povezovala z mestnim središčem. Hotel Bavarski dvor je deloval do februarja 1910, ko je stavbo kupila Gospodarska zveza in v njej uredila pisarne in skladišča. Porušen je bil leta 1962, na njegovem prostoru pa je zrasla ogromna poslovna stolpnica.⁴⁰ Ime Bavarski dvor se še danes uporablja za celotni kompleks med Dvořakovo in Prařakovo ulico ob današnji Slovenski cesti.

HOTEL EVROPA

Ob stiku Dunajske in Gosposvetske ulice, približno tam, kjer je danes vhod v kavarno Evropa, je nekdanja stala krčma Zum Goldenen Kreuz. Leta 1867 jo je kupil Luka Tavčar in jo naslednje leto podrl. Leta 1878 je po načrtih arhitekta Karla Tietza zgradil novo veliko poslopje.⁴¹ Hribar je v

spominih zapisal, da se je istega leta v hotelu Evropa zaključila slavnost ob Bleiweisovi 70-letnici. V hotelu je nekaj časa gostovala tudi Narodna tiskarna. Gostilna je bila nekdanj v prostoru, kjer je leta 1885 zaslovela kavarna Evropa. Tu je bilo zbirališče mladih narodnjakov dr. Valentina Zarnika, Frana Šukljeta, dr. Josipa Vošnjaka, dr. Ambrožiča, dr. Stareta, Josipa Jurčiča in Janka Kersnika, ki se je poročil z lastnikovo hčerko. V zimskih sezonah 1881 do 1883 je bil tu literarno-zabavni klub, ob sobotah zvečer pa "jour fixe" s predavanji, petjem in godbo.⁴²

Konec aprila 1887 je stavbo kupilo Vzajemni zavarovalni zavod v Gradcu (Brandschaden Versicherungs Anstalt in Graz). Leta 1898 se je kot najemnik kavarne pojavil Anton Krapš, za njim leta 1907 Anton Tonejc.⁴³ Kavarna je bila spričo velikega števila tujcev skoraj vedno nabito polna, tako da je bil tudi delavnik zaposlenih "ubijalski": od petih zjutraj do enih ponoči, z enim prostim dnevom na teden.

HOTEL PRI AVSTRIJSKEM CESARJU (KAISER VON ÖSTERREICH, WILSON, SOČA)

Na Sv. Petra cesti, današnji Trubarjevi (v bližini Centromerkurja), je od začetka 19. stoletja stala

³⁸ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 38; Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 115, 154-155; ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, V. del; ZAL, LJU 489, fasc. 990.

³⁹ ZAL, LJU 489, fasc. 1130.

⁴⁰ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 38; Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 115.

⁴¹ Zemljiška knjiga, k. o. Ajdovščina, vl. 97; ZAL, Fabjančič: Knjiga hiš, V. del.

⁴² Radics, *Führer durch Krain*, str. 22; Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 37; Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 114; Habič, *Prestolnica Ljubljana nekoč in danes*, str. 194.

⁴³ Zemljiška knjiga, k. o. Ajdovščina, vl. 97; ZAL, LJU 489, fasc. 1496, 1922.

gostilna s prenočišči "zum Kaiser von Österreich". Lastnika Marija in Janez Potočnik sta imela v lasti tri sosednje hiše in v njih pekarno, gostilno in prenočišča. Za pekarno in prenočišča sta skrbela sama, gostilno pa sta dala v najem nekemu Hirschmannu. Januarja 1877 je posest po pokojnem možu podedovala Marija Potočnik. Radics v vodniku po Kranjski leta 1885 omenja Avstrijskega cesarja kot hotel z vrtom in kegljiščem. Fišerjev adresar Ljubljane iz leta 1898 ga omenja kot boljše gostilno za prehodne goste, katere lastnica je še vedno Marija Potočnik, upravitelj pa Janez Pibernik. Hirschmann se je namreč že leta 1890 preselil na Gorenjsko in lastnica je dobila novega najemnika, Štefana Berganta. Maja 1891 mu je sledil Jakob Milavec, oktobra istega leta pa Janez Tosti iz Lokev pri Sežani.⁴⁴

Praden je začel zahajati v gostilno pri Permetu, je bil reden gost Avstrijskega cesarja tudi Levstik. Tu naj bi se nekega večera osebno spoznal s pesnikom Gregorčičem. Okrog leta 1878 je bilo tu shajališče malone vseh tedaj v Ljubljani živečih slovenskih književnikov: Levstika, Levca, Kraglja, Brenčeta, Holza, kasneje tudi Vrhovca in drugih.⁴⁵

Leta 1900 je hotel vodila najemnica Marija Gerčar, za njo Ana Marija Tosti in Janez Pešič. Hotel je bil očitno nekaj časa zaprt, saj se na seznamu tujcev v Ljubljani ponovno pojavi šele avgusta 1903. Maja 1907 je bil najemnik že Vinko Pokorn. Aprila 1911 je takrat 67-letna Marija Potočnik gostilno in hotel oddala Frančiški Čencič, novembra 1913 pa Alešu Zalazniku. V začetku 1. svetovne vojne je moral Zalaznik v vojsko, zato je lastnica hotel za nekaj mesecev zaprla, nato pa kot najemnico zaposlila Franjo Hafner. Februarja 1917 ji je sledila Josipina Jug.⁴⁶

Po prevratu se je hotel preimenoval v Hotel Wilson, že leta 1923 pa je omenjen kot Hotel Soča. Leta 1928 je hotel prišel v last Konstantina Potočnika, ki je bil lastnik do leta 1938. Ta čas sta bila najemnika Ana in Josip Vrhovec.⁴⁷

HOTEL TRATNIK (ZLATA KAPLJA, BALKAN)

Leopold Tratnik je v začetku stoletja kupil stavbo na Sv. Petra cesti 27 in v njej skupaj z ženo Alojzijo odprl hotel, ki ga je poimenoval Hotel in restavracija Tratnik "Zlata kaplja". Hotelska stavba

je imela obliko črke L, s pročeljem je bila obrnjena na Sv. Petra cesto. Njegova restavracija je bila leta 1906 znana kot "abstinentna restavracija Alojzije Tratnik", kjer je stregla samo hrano in brezalkoholne pijače. Vanjo so zahajali gostje iz "boljših" krogov; profesorji, učitelji, uradniki, odvetniki, zdravniki in razna društva.⁴⁸ Lastnica si je želela pridobiti dovoljenje tudi za prodajo alkoholnih in osvežilnih pijač, a ji ni uspelo. Strog zakon iz leta 1859, ki je urejal gostinsko in krčmarsko obrt, je namreč gostinske pravice delil na: a) prenočevanje tujcev, b) prodajo jedi, c) točenje alkoholnih pijač, z izjemo žganja, d) točenje žganja, e) prodajo kave, drugih toplih napitkov in osvežilnih pijač in f) igranje dovoljenih iger. Pravice so bile lahko podeljene skupno, največkrat pa posamično.⁴⁹ V primeru Alojzije Tratnik so na magistratu pač ugotovili, da je bilo v njeni ulici že preveč gostiln, vino in žganjetočev, tako da so si lahko gostje potrebo po teh pijačah brez večjih problemov zadovoljili drugje.

V letu 1916 sta lastnika povečala hotelske zmogljivosti, saj sta s predelavo bivše delavnice za pasarsko obrt dobila novo gostilniško sobo. Poleg dveh kuhinj, gostilniških sob in kavarne je imel hotel 10 sob za prenočevanje, klet in podstrešne shrambe. Že zgodaj sta si začela vzgajati tudi naslednika v sinu Kazimirju (Mirku). Kot mlad fant je po svojih močeh pomagal v domači restavraciji, kasneje odšel na Dunaj, kjer je obiskoval natakarsko šolo in delal v večjih restavracijah. Star sedemnajst let je bil plačilni natakar v restavraciji pri Zlati kaplji. Julija 1914 je odšel v vojsko, bil nekaj mesecev na galicijski fronti in decembra prišel v rusko ujetništvo, od koder se je vrnil šele septembra 1920. Slabo leto je pomagal očetu v restavraciji, nato pa od Alojzija Zajca vzel v najem hotel Bellevue.⁵⁰ Že 1922 je bil spet v domačem hotelu.

Leta 1933 je hotel kupilo Podporno društvo železniških uslužbencev in upokojevcev in ga preimenovalo v Balkan.⁵¹ Prenovljen hotel so odprli 5. januarja 1934. Članom zadrug in državnim uslužbencem je bilo na razpolago 20 sob z 38 posteljami, v dvoriščni stavbi pa še posebna soba s sedmimi posteljami. Potujoče železničarje so vabili na prenočevanje v hotel z geslom "svoji k svojim".⁵²

Stavba, v kateri je bil hotel, še vedno stoji in nosi naslov Trubarjeva 23.

⁴⁴ Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, Najnovejša doba, str. 284; *Fischer's Allgemeiner Wohnungs-Anzeiger*, str. 133-136, leto 1900, str. 168; ZAL, LJU 489, fasc. 1128.

⁴⁵ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 23.

⁴⁶ *Adresar mesta Ljubljane in okolice leto 1900*; ZAL, LJU 489, fasc. 1391, 1489, 1490, 1491, 1496, 1760, 1764, 1766.

⁴⁷ *Adresar mesta Ljubljane in okolice 1933*, str. 518; ZAL, Fabjančič: *Knjiga ljubljanskih hiš in njihovih stanovalcev*, IV. del.

⁴⁸ ZAL, LJU 489, fasc. 1393, 1395, 1495, 1768.

⁴⁹ *Reichs-Gesetz-Blatt für das kaiserthum Oesterreich*.

⁵⁰ ZAL, LJU 489, fasc. 1915.

⁵¹ ZAL, Fabjančič: *Knjiga hiš IV. del*.

⁵² Rustja Karl (tipkopis).

Hotel Tratnik, razglednica, poslana okrog 1910. (Original last Zmaga Tančiča)

HOTEL LLOYD

Prednica hotela Lloyd na Sv. Petra cesti 9 je bila v začetku 19. stoletja gostilna Zum Lustschloss Laxenburg. V devetdesetih letih 19. stoletja je postal lastnik hotela Ivan Počivavnik in ga pozneje z vrtom povezal z Miklošičevo 9. Leta 1901 sta mu sledila Josipina in Karl Počivavnik. Slednji je bil velik posestnik, saj je imel v lasti tudi dve kmetiji, od teh eno na cesti v Mestni log, intenzivno pa se je ukvarjal tudi z živinorejo. Opravljanje gostinske obrti je prepustil ženi Josipini, ki je skrbelala tudi za

prenočevanje tujcev. V hotelu vse do leta 1895 niso imeli dovoljenja za točenje in prodajo žganih pijač in toplih napitkov. V istem letu je lastnik dobil tudi koncesijo za prevažanje svojih gostov z Južnega kolodvora po mestu in na deželo.⁵³

Do decembra 1897 je imela obrt v najemu Elizabeta Lukman, po njeni smrti je posle prevzel Blaž Ravnik, za njim Josip Schrey. Leta 1906 je Počivavniku umrla žena, on pa je z razlago, da je "ta obrt preobširna in je vsekakor potrebna zanes-

⁵³ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 23; ZAL, LJU 489, fasc. 1123, 1131, 1495.

ljiva ženska pomoč", gostilniško in krčmarsko koncesijo oddal Karlu Tausesu in ga postavil za svojega namestnika. Ta čas je imela na dvorišču v depandansi hotela na Sv. Petra cesti prostore tudi Deželna zveza za pospeševanje prometa, vendar se je kmalu preselila v prostore na Miklošičevi, nasproti hotela Union.⁵⁴

V Tausesovem času je bil hotel znan po točniju izbornih štajerskih vin iz vinogradov grofa Attemsa, točil pa je tudi druga vina. Karl Tauses je bil najemnik hotela tudi še v letu 1920, ko je na magistrat prišla pritožba, da je proti zakonu točil alkoholne pijače. Kaznovan je bil s 4000 kronami globe, gostilno pa so mu začasno zaprli. Tauses je umrl leta 1922, hotel in restavracijo je od tedaj vodila njegova vdova Marija. Za čas svojega vdovstva je podedovala obrtno pravico pokojnega moža, če pa bi se poročila, bi pravica prenehala. V tem času so v hotelu popravili tudi zračenje v salonu in sobah ter postavili stranišča na izplakovanje. Poslovodske posle v restavraciji je prepustila Jožetu Korošču, prenočevanje tujcev v hotelu pa je vodila sama.⁵⁵

Hotel je leta 1928 kupil Rudolf Müller.⁵⁶ Danes so v stavbi na Miklošičevi 6, nasproti vhoda v hotel Union, stanovanja.

HOTEL ILIRIJA (TRIGLAV)

Leto 1904 je v prometno Kolodvorsko ulico znova prineslo spremembe. Tokrat je Delniška družba združenih pivovarn Žalec in Laškitrg na številki 22 odprla hotel Ilirija. Že julija istega leta so ga oddali v najem Fricu Novaku, dotedanjemu zakupniku hotela Švicarija. Čez štiri leta je Novak umrl in vodstvo hotela je prevzela njegova vdova Marija. Ta je oddala kavarniške prostore in za markerja (plačilnega natakara) nastavila Stjepana Miholiča. Poleg že omenjene kavarne in gostinskih prostorov je bil v tem času gostom na razpolago tudi lep steklen salon.⁵⁷

Leta 1910 je hotel z gostilno in kavarno prevzel Ivan Bračič, bivši ravnatelj hotela Union, leto kasneje pa ga je nasledil Aleksander Heger. Slednji je imel bogate izkušnje v gostinstvu, saj je po 12 letih dela v gostilni v Dubu pri Olomucu odšel za hotelirja na Plitvička jezera, nato v Celje v Narodni dom in Skalno klet, zatem za 5 let na Moravsko, nato v hotel Dejak na Reki, nazadnje pa v hotel Union za vodjo portirjev. V letu 1912 je poleg Ilirije vzel v zakup tudi hotel Tivoli in po dveh

letih obdržal samo slednjega, Ilirijo pa je prevzel Franjo Jančar. Od leta 1916 je bil najemnik Ivan Mikec, bivši plačilni natakara v kavarni Evropa, po njegovem vpoklicu v vojsko je hotel vodila žena Helena.⁵⁸

Konec leta 1917 je hotel od omenjene delniške družbe kupil Alojzij Zorčič, bivši najemnik gostilne na Kolodvorski ulici 29, ki je bila v lasti vinskega trgovca Alojzija Zajca, lastnika hotela Bellevue. Hotel se je pod Zorčičem preimenoval v Triglav (najverjetneje po koncu vojne, to ime vsekakor nosi že leta 1921) in bil temeljito prenovljen in prezidan. Za težka dela je imel dalj časa na razpolago celo oddelek kaznjencev ljubljanske jetnišnice.⁵⁹

Že od vsega začetka je bil hotel priljubljeno zbirališče državnih uradnikov vseh stopenj. Svoja srečanja so tu organizirali člani združenj poštarjev, odvetniških, notarskih in mestnih uradnikov ter uradnikov raznih denarnih zavodov. Poleg njih so v gostinskih prostorih hotela pogosto posedali tudi člani združenj železničarjev, strojnikov, obrtnikov, trgovcev in trgovskih potnikov, v njih je imela občne in volilne zборе tudi Delniška družba pivovarn Žalec in Laškitrg. Koncerte in proslave so v hotelu prirejali hrvaško društvo Kolo v Ljubljani, Pevsko društvo Ljubljana, Sokoli in mnogi drugi.⁶⁰ Hotel je stal poleg gostilne pri Tišlarju Antona De Sciave, danes Stari Tišler.⁶¹

HOTEL GRAJZER

Hotel Grajzer je stal na Dunajski cesti 32 (leta 1899 Dunajska 26). Lastnika Ivan in Marija Grajzer sta imela v lasti tudi gostilno v Vegovi ulici. Hotel je oktobra 1899 najel Matevž Zadnikar, leto kasneje Andrej Schmoliner, pred tem 14 let portir v Slonu, pa Jakob Malavrh in Anton de Schiava, nekdanji odbornik in svetovalec občine Cerknica, kjer je bil "vedno in v vsakem oziru na dobrem glasu in užival splošno simpatije vseh občanov". Kasneje je bil lastnik gostilne pri Tišlarju. Oktobra 1906 je Ivan Grajzer umrl in lastništvo hotela je prešlo na njegovo vdovo. Zakupnik je bil še vedno de Schiava.

V hotelu je bilo zbirališče društva železničarskih mojstrov in državnih slug. Od leta 1909 hotel ni več omenjen.⁶²

⁵⁴ ZAL, LJU 489, fasc. 1123, 1131, 1391, 1491, 1495.

⁵⁵ Lapajne, *Naslovna knjiga in zaznamek trgovin*; ZAL, LJU 489, fasc. 1773, 1918, 1919.

⁵⁶ *Adresar mesta Ljubljane in okolice 1933*, str. 518; ZAL, Fabjančič: *Knjiga hiš*, IV. del.

⁵⁷ ZAL, LJU 489, fasc. 1391, 1493, 1497, 1767.

⁵⁸ Lapajne, *Naslovna knjiga in zaznamek trgovin in obrtov*, str. 137; *Hribarjev najnovejši Splošni naslovnik uradov*, str. 102; ZAL, LJU 489, fasc. 1500, 1760, 1764, 1768.

⁵⁹ ZAL, LJU 489, fasc. 1918.

⁶⁰ ZAL, LJU 489, fasc. 1387, 1390, 1393, 1394, 1395.

⁶¹ ZAL, LJU 489, fasc. 1760, 1763.

⁶² ZAL, LJU 489, fasc. 1131, 1132, 1388, 1390, 1392, 1393, 1491, 1492.

Hotel Grajzer, fotografija, okrog leta 1907. (Original last Zmaga Tančiča)

HOTEL ŠTRUKELJ (TURIST)

Jožef Černe, izučeni mesar iz Šiške, je leta 1841 v takratni Blatni vasi kupil hišo, imenovano pri Bitencu, v kateri je bila gostilna Zur Vereinigung – Pri združenju. Na pločevinastem izvesku, visečem na vogalu takrat pritlične hiše, sta bili naslikani roki, segajoči druga v drugo, pod njima je stal zgoraj omenjeni napis. V tej gostilni je imela dolga leta zbirališče pekovska zadruga. Nad mizo, ob kateri so potekala zborovanja, je pod steklenim zabojem v obliki prizme visel s stropa pekovski grb: leva, ki v šapah držita presto. Hišo je konec leta 1864 podedovala Černetova mladoletna hčerka Amalija. Ta jo je junija 1871 prodala možu svoje sestrične Ane, Francetu Štruklju.⁶³

Okrog leta 1890 so se tu ob določenih večerih shajali sodelavci urednika slovensko-nemškega slovarja prof. Maksa Pleteršnika: profesorji Bartel, Pavlin, Petelin, Rutar, Tavčar ter Anton Koblar, Anton Mikuš, dr. Josip Stare in Fran Uršič in reševali besede za slovar.

Štrukelj je pritlično hišo leta 1899 porušil. Na njenem mestu je zgradil nov dvonadstropni hotel, ki ga je imenoval kar Štrukelj. Preden so bila dela končana, je gospodar umrl in leta 1901 je posest prevzela njegova vdova Ana. Hotel so dokončali in odprli junija 1903. Restavracijo je v letu 1907 že vodila Josipina Tauber.⁶⁴

V prostorih hotela Štrukelj je imel svojo odvetniško pisarno dr. Karel Triller, bil pa je tudi pri-

ljubljen zbirališče raznih društev.⁶⁵

Novi lastnik je leta 1916 postal Jernej Černe, nečak pokojne lastnice Ane Štrukelj. Z dedno pogodbo je dobil hišo št. 15 na Dalmatinovi ulici s hotelsko in gostilniško opremo ter vinsko posodo, vendar brez vseh drugih prituklin (živine, vozov...). Celotno vinsko zalogo je dobila pokojničina sestra Josipina Tauber, ki je vodila restavracijo. V dvajsetih letih je Černe prizidal še eno nadstropje, lastnik hotela pa je ostal vse do leta 1938.⁶⁶

Hotel Štrukelj, danes Turist, stoji na vogalu Dalmatinove in Kolodvorske ulice.

HOTEL UNION

Deželni primarij v Ljubljani dr. Vinko Gregorič je 4. decembra 1901 kupil posestvo v Kapucinskem predmestju. Čez dve leti je zemljišče prodal Delniško-stavbinski družbi Union iz Ljubljane, katere predsednik je bil.⁶⁷ Ta je začela na vogalu današnje Miklošičeve in Nazorjeve ulice po načrtih arhitekta Josipa Vancaša graditi za tiste čase najmodernejši hotel v Ljubljani. Slavnostna otvoritev je bila 28. oktobra 1905. Zaradi velike koncertne dvorane v dvoriščnem delu, ki je dolga leta veljala za največjo v Ljubljani in celo na Balkanu, je hotel kmalu postal center družabnih srečanj in javnih prireditev. Ljubljanska inteligenca, umetniki in predstavniki višjih slojev pa so se zbirali v kavarni in restavraciji hotela.

⁶⁵ ZAL, LJU 489, fasc. 1388, 1393, 1494.

⁶⁶ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 24; ZAL, Fabjančič: *Knjiga hiš...*, IV. del; *Hribarjev najnovejši Splošni naslovnik uradov*, str. 102; ZAL, LJU 489, fasc. 1768.

⁶⁷ Zemljiška knjiga, k. o. Ajdovščina, vl. 43.

⁶³ ZAL, Fabjančič: *Knjiga hiš*, IV. del; ZAL, LJU 359, a.e. 156.

⁶⁴ Prav tam; ZAL, LJU 489, fasc. 1391, 1768.

Hotel se je z lahkoto primerjal z modernimi hoteli po Evropi. Imel je več kot 100 sob prve kategorije, stanovanja in jedilne salone, restavracijo, veliko kavarno, vinsko klet, razne kopeli, električno razsvetljava, dvigalo za goste in velik vrt. V hotelu so imeli sprva hleve za konje, pozneje pa avtomobilsko garažo, kar je bila za tiste čase redkost. Posebnost hotela je bila tudi centralna kurjava.⁶⁸

Lastnica hotela, delniška stavbna družba Union, je dala gostinske prostore do oktobra 1906 v zakup Antonu Kamposu, sledil mu je Rajmund Granigg. Njegov naslednik je bil do marca 1908 Josip Uhrman, za njim začasno Karel Govekar. Maja 1909 je nastopil upravljanje hotela in gostinskih prostorov Ivan Bračič. Opravljal je delo ravnatelja hotela in zato dobival namesto plače odstotke od letnega izkupička. V njegovem času se je v gostinskih prostorih točilo več vrst piva, poleg Uniona še pivo mengeške pivovarne, meščanske pivovarne iz Plzna in pivo iz Reiningshausa v Gradcu. Ker je Bračič prevzel najem hotela Ilirija, je avgusta 1910 gostinstvo prevzel knjigovodja Janko Bogataj. Ko je čez dva meseca odšel v vojsko, ga je nadomestil Ludvik Cunder, njega pa Friderik Mayer, prej restavrater v Kazini. Po njegovem odhodu si je koncesijo razdelilo več najemnikov in sicer je kavarno, restavracijo in hotel vodil Ivan Fiala, vinsko klet Josip in Anton Kajfež in brezalkoholno gostilno katehet Ignacij Zaplotnik. Kasneje je vse posle prevzel Ivan Fiala.⁶⁹

V slavnostni veliki in mali dvorani so se odvijala zborovanja raznih društev, svoje prostore pa je imela tu tudi Slovenska krščansko socialna zveza (njen predsednik je bil Janez Evangelist Krek). Tu so se največkrat zbirale katoliško usmerjene organizacije, od Slomškove zveze, kmečke zveze, Krščanske ženske zveze, krščansko tobačno delavstvo... Poleg sestankov in zborovanj so tu prirejali tudi miklavževanja, maškarade in druga praznovanja.

V obdobju pred 2. svetovno vojno se je hotel še vedno ponašal s 100 modernimi sobami s centralnim ogrevanjem, tekočo toplo in hladno vodo, kadjo in telefonom. Gostom je ponujal t.i. "pisalno sobo", v kateri jim je bil na razpolago pisalni stroj, ob nedeljah so imeli na voljo lastnega brivca. V kavarni so lahko prebirali več kot 250 različnih časopisov iz vse srednje Evrope. Poleg hotela je stalo tudi 30 modernih garaž in bencinska črpalka.⁷⁰ Veliko koncertno dvorano so po letu 1935 namenili kinematografskim predstavam. V tem času je restavracijo in vinsko klet vodil Pero Šterk.⁷¹

⁶⁸ Drnovšek, *Ljubljana na starih fotografijah*, str. 72; Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 134; Habič, *Prestolnica Ljubljana nekoč in danes*, str. 232, 236.

⁶⁹ ZAL, LJU 489, fasc. 1495, 1497, 1498, 1500, 1762, 1771.

⁷⁰ ZAL, LJU 489, fasc. 1915, 2124.

⁷¹ *Adresar mesta Ljubljane in okolice* 1933, str. 518.

HOTEL TIVOLI (SWEIZERHAUS, ŠVICARIJA)

Ideja za gradnjo stare Švicarije je tesno povezana z ljubljanskim Kazinskim društvom. To se je v prvi polovici 19. stoletja še zelo trudilo za zabavo ljubljanskega plemstva, uradništva in meščanstva. Tako se je že pred zgraditvijo kasnejše kazine na Kongresnem trgu pojavila ideja o "razvedrišču" blizu mesta, kamor bi lahko zahajali v poletnih mesecih. V prijetni senci košatih dreves nad tivolskim gradom so tako zgradili gostilno z vrtom, imenovano Sweizerhaus (Švicarija), ki so jo 8. junija 1835 otvorili z godbo in ognjemetom. V njej so najprej ponujali samo vino, kavo in mrzle jedi, kasneje tudi tople jedi in pivo. Vsakoletne prvomajske zabave so privabljale množico Ljubljančanov, ki so sem radi zahajali tudi ob nedeljah, ko jih je zabavala vojaška godba. Najemnik gostilne je bil od konca sedemdesetih let Hans Eder.⁷²

Leta 1864 je gostilno kupila mestna občina Ljubljana. Najemnik je ostal Eder, septembra 1899 pa ga je nadomestil Fric Novak. Slednji je bil pred tem najemnik restavracije v hotelu Lloyd, leta 1901 je skupaj z ženo Marijo vzel v najem restavracijo Perles v Prešernovih ulicah (danes Čopova ulica), čez nekaj let pa se je že pojavil kot najemnik gostinskih prostorov v hotelu Ilirija.⁷³

Čez pet let je prevzel v najem gostilno Ivan Kenda, prej najemnik restavracije v Narodnem domu. Gostišče v stari Švicariji je vodil do leta 1909, nato pa se je preselil v novo stavbo, ki je zrasla v bližini in so jo poimenovali hotel Tivoli. Načrte za to stavbo v tipičnem alpskem slogu je izdelal mestni arhitekt Ciril Metod Koch. Gradnja hotela se je začela že poleti leta 1908 in naj bi bila končana do 1. julija 1909, vendar so dela zamujala in je bila dograjena šele okrog 1. maja 1910. Dovoljenje za vselitev je Kenda dobil že prej, saj je restavracijo na novo odprl konec junija 1909. Takrat naj bi se začela podirati tudi stavba stare Švicarije. Kenda si je v letu 1911 kupil avto, ki je ponavadi stal pred hotelom Slon. Proti plačilu je vozil goste izpred hotela Tivoli na kolodvor ter na razne izlete po mestu in okolici.⁷⁴

Hotel je z leti postal priljubljeno zbirališče slovenskih književnikov in bohemov, tako da se ga je prijelo ime "pribežališče revežev". Vanj so zahajali Ivan Cankar, Vladimir Levstik, Viktor Zalar, Miha Čop in drugi. Na vrtu Švicarije so bili pogosti tudi koncerti, slavnostni banketi, shodi političnih strank in društev. Leta 1909 je bila tu konferenca Jugoslovanske socialno demokratske stranke, ki se je s Tivolsko resolucijo zavzela za združitev Južnih Slo-

⁷² Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 42; Radics, *Führer durch Krain*, str. 47.

⁷³ ZAL, LJU 489, fasc. 1126, 1490.

⁷⁴ ZAL, LJU 489, fasc. 1493, 1762, 2029.

vanov. V hotelu Tivoli je bila 11. aprila 1920 ustanovljena Komunistična partija Slovenije.⁷⁵

Aprila 1912 je hotel najel Avgust Eder, vendar je že oktobra istega leta kot najemnik nastopil Aleksander Heger. Ta je z ženo Franjo vodil hotel do svoje smrti leta 1916. Vdova je hotel vodila še štiri leta. Konec leta 1919 je mestna občina hotel skupaj z gospodarskimi poslopi in "buffetom" v Lattermanovem drevoredu oddala Vekoslavu Dolničarju, zastopniku tovarne Kolinska in prej najemniku gostilne pri Nemškem vitezu. Zakupnina za prvo leto je znašala 10.000 kron, za drugo 11.000 in za tretje 12.000 kron. Po treh letih naj bi se določila na novo. V zakupni pogodbi je med drugim tudi zapisano, da se "zakupnik obveže, gostilniško in kavarniško koncesijo izvrševati strogo solidno in v slogu boljšega lokala. Skrbeti mora za dobro kuhinjo, dobro in pristno vino, oziraje se pri tem na okus tukajšnjega občinstva, ter ima poleg kakega domačega piva točiti tudi plzensko pivo, zadnje zlasti v poletnem času, kakor hitro je bo po spremenjenih vojnih razmerah dobiti. V to svrhu ima mestna občina tudi pravico zahtevati od zakupnika, da ji predloži od časa do časa cenik jedil in pijač ter cenik hotelskih sob v odobrenje..., ... službeno osebje mora biti zanesljivo točno izvežbano, čedno ter lično opravljeno in slovenščine ali srbohrvaščine zmožno na vsak način pa mora pripadati državi SHS." Zaradi solidnega vodenja hotela so Dolničarju podaljšali najemno pogodbo do leta 1930.⁷⁶

Od leta 1934 je imela hotel v najemnu Ruska kolonija, vanj pa so preselili Ruse iz Šempeterske vojašnice. V letu 1939 je imel hotel veliko dvorano v pritličju, kuhinjo, klet in 39 sob. V prvem in drugem nadstropju sta bili manjši dvorani. Poslopje je bilo takrat že v zelo slabem stanju.⁷⁷

HOTEL BELLEVUE

Lastnik hotela Bellevue Alojzij Zajec je bil bogat posestnik. Njegove posesti so se raztezale v okrajih Krško, Mokronog, Novo mesto, Metlika, Črnomelj, Radovljica, Ljubljana okolica in Ljubljana mesto. Trgoval je z vinom in imel bogate izkušnje tudi v gostinski dejavnosti. Že v letu 1890 je odprl gostilno v Kolodvorski ulici, kasneje imenovano Pri Mraku, ki so jo vodili najemniki. Želji po večjem objektu je zadostil januarja 1909, ko je dokončal zidavo novega hotela s prvotnim imenom K razgledu na Šišenskem hribu. V tem času je zaprosil za obrtno dovoljenje. V prošnji je zapisal, da bo v hotelu prenočeval tujce, prodajal

jedila, točil pivo, vino, mošt in na drobno prodajal žganje. Izrazil je tudi željo, da bi se dovolilo v gostilni igrati dovoljene igre. Ob otvoritvi so hotel v Spodnji Šiški 257 preimenovali v Bellevue.⁷⁸

V letu 1912 je Zajec oddal restavracijo Ivanu Friedlu in njegovi ženi Josipini. Velikega prometa v hotelu očitno ni bilo, zato si je Friedl poiskal zaslužek drugje. Aprila 1915 je prevzel najem hotela Južni kolodvor, last Frana Mikliča. Zajec je sprva hotel prepustiti vodenje restavracije Josipini Friedl, vendar se je ta skupaj z možem odselila. Takrat že ovdoveli lastnik je restavracijo 31. julija 1915 zaradi slabega obiska do jeseni začasno zaprl. Septembra je zaposlil izkušeno natakario Marijo Novak, nekdanj najemnico hotela Ilirija in skupaj z možem hotela Tivoli. Novembra 1918 je hotel zaradi slabega obiska spet zaprl, ga spomladi naslednje leto odprl in zaposlil Uršulo Deželak. Čez leto je sledil najemnik Rudolf Benedetič in za njim Mirko Tratnik. Jeseni 1921 je Zajec restavracijo spet zaprl in spomladi naslednje leto oddal Mariji Petan.⁷⁹

V začetku delovanja podobno kot Tivoli ni imel sreče s tujskim prometom in nočitvami, Ljubljanci pa so tja začeli zahajati zaradi lepega razgleda in dobre kuhinje. Hotelska restavracija je namreč slovela zaradi bogatega in izbranega jedilnika. V času med vojnama je postal hotel priljubljeno središče večernih prireditev, v njem pa naj bi nekaj časa igral celo prvi jazz orkester v Ljubljani.⁸⁰ Hotel na Šišenskem hribu še vedno stoji.

Da so vsi starejši ljubljanski hoteli nastali iz gostiln, je dejstvo. Razlike med boljšimi gostilnami s prenočišči in hoteli v začetku skoraj ni bilo. Hotel in hotelir sta bila sprva le francoska izraza za gostilno in gostilničarja. Razlika med gostilno in hotelom je bila torej, poleg prenočevanja tujcev, v imenu – zunanjem znaku višjega nivoja. Zato jih tudi sodobniki omenjajo nedosledno: enkrat kot hotele, drugič kot gostilne. Hotel 18. stoletja je bil manjši, manj razkošen kot hotel v 20. stoletju. Nekako do druge polovice 19. stoletja, ko so začeli graditi hotele kot večje, reprezentančnejše stavbe, so si bili gostilne in hoteli podobni tudi po zunanosti.

Hotel z najdaljšo tradicijo je Slon. Najbolj prestižen je bil svoj čas Malič, za navadnejše goste Bavarski dvor. Union in Miklič sta bila ob svojem nastanku najveličastnejša, cesarje sta gostila Bidemon in Avstrijski dvor, naše slavne pesnike Avstrijski cesar, s Cankarjem pa je usodno povezan Štrukelj.

⁷⁵ Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 82; Mihelič, *Vodnik po Ljubljani*, str. 102; ZAL, LJU 489, fasc. 1388, 1391.

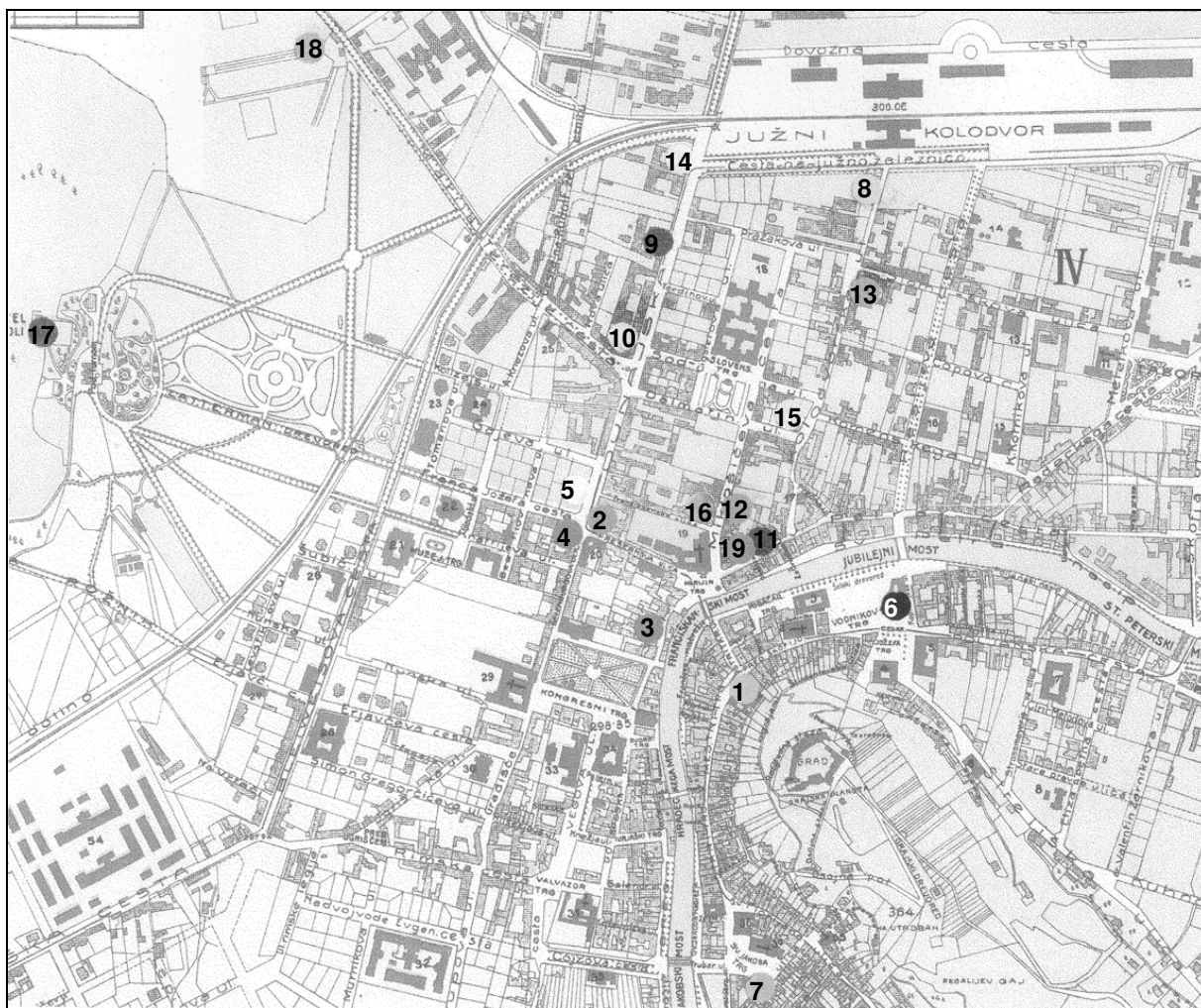
⁷⁶ ZAL, LJU 489, fasc. 1762, 1768, 1772, 1918.

⁷⁷ ZAL, LJU 488, COD VIII/36.

⁷⁸ Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 87; Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 43; ZAL, LJU 489, fasc. 1767, 1771, 1918.

⁷⁹ ZAL, LJU 489, fasc. 1767, 1771, 1773, 1915, 1918, 1921.

⁸⁰ Lukan, *Pozdrav iz Ljubljane*, str. 87.

Lokacije hotelov:

1. Wilder Mann (Bildemon)
2. Slon (Pri mokařju, Elefant, Misbaba)
3. Pri zlati zvezdi (Zum Goldenen Stern)
4. Stadt Wien (Malič)
5. Pri zlatem levu (Zum Goldenen Löven)
6. Avstrijski dvor (Österreichischen Hof, Bahabirt)
7. Pri zvezdoglednici (Virant, Zur Sternwarte)
8. Pri južnem kolodvoru (Zum Südbahnhof, Miklič, Metropol)
9. Bavarski dvor (Baeirischen Hof)
10. Evropa
11. Pri Avstrijskem cesarju (Kaiser von Österreich, Wilson, Soča)
12. Lloyd
13. Ilirija
14. Grajzer
15. Štrukelj (Turist)
16. Union
17. Tivoli (Sweizerhaus, Švicarija)
18. Bellevue
19. Tratnik (Zlata kaplja, Balkan)

Danes večina stavb, ki so nekoč kot hoteli prenočevale tujce, še stoji. Radovedni turisti in v preteklost zaljubljeni posamezniki si jih lahko ogledajo. V štirih jim bodo, tako kot nekdanji, ponudili gostoljublje. Hoteli **Slon**, **Union**, **Turist** in **Bellevue** še vedno delujejo. Nekatere bodo lahko videli le od zunaj, kajti hotelirske tradicije ni več. To so **Bidelmon**, **Avstrijski dvor**, **Evropa**, **Lloyd**, **Ilirija**, **Tivoli**, **Virant**, **Tratnik** in **Miklič**. Šest predvojnih hotelov pa je podrtih. **Maliča**, **Zlato zvezdo**, **Zlatega leva**, **Južni kolodvor**, **Bavarski dvor** in **Grajzerja** lahko vidimo samo še na starih fotografijah in razglednicah.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Reichs-Gesetz-Blatt für das kaiserthum Oesterreich, Jahrgang 1859, LXV. Stück, 227. kaiserliches Patent vom 20. December 1859.

Rustja Karl (tipkopolis).

Zemljiška knjiga, k.o. Ajdovščina, vl. 43, 88, 97 – Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga, katastrska občina Ajdovščina, vložki številka 43, 88, 97.

ARHIVSKI VIRI

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana:

LJU 359, a.e. 156 – Zbirni fond, Ljubljana, Rodovnik družine Černe in Štrukelj.

LJU 488, COD VIII/36 – rokopisne knjige, Cod VIII/36.

LJU 489 – Mesto Ljubljana, Splošna mestna registratura.

Fabjančič, Knjiga hiš I., III., IV., V. – Vladimir Fabjančič, Knjiga ljubljanskih hiš in njihovih stanovalcev, I., III., IV., V. del, tipkopolis.

LITERATURA

Adresar mesta Ljubljane in okolice. Letnik I., Ljubljana : Adana, 1928.

Adresar mesta Ljubljane in okolice. Ljubljana : Tiskarna grafika, 1933.

Andrejka, Rudolf: *Trgovska zgodovina Schellenburgove ulice v Ljubljani*, Ponatis iz "Trgovskega tovariša", 1937.

Costa, Heinrich: *Reiseerinerungen aus Krain*. Laibach : Eger, 1848.

Dimitz, August: *Gasthauswesen in Laibach im 17. und 18. Jhr.. Mittheilungen des historischen fereins für Krain*, 1863, št. 9.

Drnovšek, Marjan, Kambič, Mirko: *Ljubljana na starih fotografijah*. Razstava fotografij iz fototeke Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1985.

Fischerös Allgemeiner Wohnungs – Anzeiger nebst vollständigem Behörden-, Handels- und Gewerbe- Adressbuch für die Landeshauptstadt Laibach mit ihren Vororten. Laibach : Otto Fischer, 1898.

Fischerös Allgemeiner Wohnungs – Anzeiger nebst vollständigem Behörden-, Handels- und Gewerbe- Adressbuch für die Landeshauptstadt Laibach mit ihren Vororten. Laibach : Otto Fischer, 1900.

Habič, Marko, First, Blaženka, Drnovšek, Marjan: *Prestolnica Ljubljana nekoč in danes*. Ljubljana : DZS, 1997.

Hribarjev najnovejši Splošni naslovnik uradov, društev, tvrdk in zasebnikov deželnega stolnega mesta Ljubljane ter Vojvodine Kranjske. Ljubljana : D. Hribar, 1907.

Lapajne, Štefan: *Naslovna knjiga in zaznamek trgovin in obrtov za deželno stolno mesto Ljubljano*. Ljubljana : Ig. Pl. Kleinmayr & F. Bamberg, 1912.

Levec, V.: *Cesarica Marija Luiza v Ljubljani. Izvestija Muzejskega društva za Kranjsko, V., sešitek 6*, Ljubljana 1895.

Ludwig, Heinrich: *Deutcher kalender für Krain und das Küstrnland auf das Jahr 1909 zugleich Adres- und Auskunftsbuch*. Laibach : Heinrich Ludwig, 1909.

Lukan, Valter, Melik, Vasilij, Vodopivec, Peter, Drnovšek, Marjan, Janša-Zorn, Olga: *Pozdrav iz Ljubljane, Mesto na starih razglednicah*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1985.

Mal, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda, Najnovejša doba*. Celje : Družba sv. Mohorja, 1928.

Mihelič, Breda: *Vodnik po Ljubljani*. Ljubljana : DZS, 1989.

Radics, Peter: *Alte Häuser in Laibach, Geschichtserinnerungen*, Selbstverlag des Verfassers. Laibach : Ig. Kleinmayer & Fed. Bamberg, 1908-1911.

Radics, Peter: *Führer durch Krain. Die Landeshauptstadt Laibach und die Schönsten Touren in Oberkrain, Innerkrain und Unterkrain für Reisende und Einheimische*. Laibach : J. Giontini, 1885.

Staroslav (Ivan Vrhovnik): *Gostilne v stari Ljubljani*. Popravljeni in pomnoženi ponatis iz "Jutra", Ljubljana 1926.

Steska, Viktor: *Dolničarjeva ljubljanska kronika od leta 1660 do leta 1718. Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, X/1900*.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Die Laibacher Hotels bis zum Zweiten Weltkrieg

Alle Hotels sind aus Gasthäusern hervorgegangen. Hotel und Hotelier waren ursprünglich nur französische Bezeichnungen für Gasthaus und Gastwirt. Der Unterschied zwischen Gasthaus und Hotel bestand neben der Übernachtung von Fremden im Namen – dem äußeren Zeichen eines höheren Niveaus. Deswegen werden sie auch von den Zeitgenossen nicht konsequent bezeichnet, mal als Hotel, mal als Gasthaus. Das Hotel des 18. Jahrhunderts ist kleiner, weniger luxuriös als das Hotel des 20. Jahrhunderts. Bis zur zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts etwa, als man Hotels als größere, repräsentativere Gebäude zu bauen begann, waren sich Gasthäuser und Hotels auch ihrem Äußern nach ähnlich.

Das älteste Hotel in Laibach war der *Wilde Mann*, im Volksmund *Bidelmon*, auf dem Ciril-

Metodov trg (1736). Im 18. Jahrhundert existierten noch zwei Hotels: der *Goldene Stern* in der Wolfova ulica und der *Elephant*. Im Jahre 1848 gab es sieben, Ende des 19. Jahrhunderts fünf, im Jahre 1907 zehn und vor dem Zweiten Weltkrieg wieder sieben Hotels. Das Hotel mit der ältesten Tradition war der *Elephant*, außer dem *Europa* das einzige aus der Zeit vor dem Zweiten Weltkrieg, das noch heute in Betrieb ist. Das größte Prestige genoss seinerzeit das *Malič*, für ein bescheidenes Publikum das *Bavarski dvor*. *Union* und *Miklič* waren bei ihrem Entstehen die prächtigsten, Kaiser wurden im *Bidelmon* und im *Avstrijski dvor* untergebracht, unsere berühmten Dichter im *Avstrijski cesar*, mit Cankar ist auf eine schicksalshafte Weise das *Štrukelj* verbunden.

Die Laibacher Hotels sind auch wegen ihrer gesellschaftlichen und repräsentativen Rolle von Bedeutung. Dort hielten sich Herrscher und Künstler auf, dort wurden politische Parteien gegründet, politische und kulturelle Veranstaltungen zu allen bedeutenden Wendepunkten in der slowenischen Geschichte veranstaltet, dort versammelten sich, schufen und starben bedeutende Slowenen.